

ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ПОЧАТКОВІ КЛАСИ)

Л. О. Варзацька,

*кандидат педагогічних наук, доктор філософії,
доцент, старший науковий співробітник
лабораторії навчання української мови,
Інститут педагогіки НАПН України,
e-mail: operabalet@ukr.net*

У статті з'ясовано мотиваційні, змістові, операційні складники компетентнісного навчання рідної мови; охарактеризовано способи структурування навчального матеріалу в підручниках, які ґрунтуються на послідовному використанні системних мовних і мовленнєвих зв'язків, завдяки чому створюються оптимальні умови для самопізнання, саморозвитку учнів, формування ідеалів добра, краси, істини, любові до рідної і всесвітньої культури, утвердження активної життєвої позиції.

Ключові слова: *комплексні вправи, метод проектів, методи і форми інтерактивного навчання, взаємозв'язок когнітивних, креативних, етико-естетичних, оргдіяльнісних умінь.*

Постановка проблеми. Питання компетентнісного підходу до навчання, виховання й розвитку учнів набуває нині особливої актуальності, що зумовлюється типовою для сучасної школи проблемою: учні здатні опановувати теоретичні знання, але мають труднощі із застосуванням цих знань у конкретних життєвих ситуаціях. Про доконченість формування ключових компетенцій у школярів ідеться в рекомендаціях Ради Європи щодо оновлення освіти. У стандартах, програмах, розроблених на основі Закону України «Про загальну освіту» акцентується на специфічних для навчального предмета «Українська мова» суспільних функціях – здатності справляти різнобічний вплив на учнів – пізнавальний, розвивальний, виховний, сприяти формуванню у них готовності до суспільно корисної праці.

Аналіз останніх досліджень. У новітніх працях дидактів (В. В. Краєвський, О. Я. Савченко, А. В. Хуторської) розкрито відмінність між компетенцією і компетентністю, яка існує з освітньої точки зору; з'ясовано метапредметну (надпредметну або допредметну) сутність ключових компетенцій, які виходять за межі окремих предметів і лише конкретизуються в програмі і навчальному матеріалі як їх метапредметні елементи. Характеризується компетентнісний підхід як результативно-діяльнісна освіта. Особливо перспективним є тип навчання, у якому інтегруються компетентнісний і особистісно зорієнтований підходи, в результаті чого особистіно зорієнтоване навчання

стає ефективним засобом реалізації компетентнісної результативної діяль-нісної освіти.

Формулювання мети статті. Обґрунтувати лінгводидактичні засади компетентнісного навчання української мови як результативно-діяльнісного типу початкової освіти та шляхи реалізації їх у підручниках.

Основна частина. Для розв'язання освітніх цілей, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти та базовою програмою з української мови для 1-4 класів загальноосвітніх закладів із українською мовою навчання, авторський колектив Л. Варзацької пропонує представлену в підручниках «Українська мова» для 2-4 класів та комплекті до них технологію особистісно зорієнтованої компетентнісної освіти.

Сконструйований авторами тип особистісно зорієнтованого компетентнісного навчання програмує опанування мовних знань способом розв'язання мовленнєвих завдань. Зміст дослідного учіння в ньому реалізується: 1) системою комплексних вправ за мірою допомоги, рівнем творчості, способом інтегрування видів діяльності, зорієнтованою на досягнення єдності емоційно-образного і логіко-поняттєвого аспектів у навчально-виховному процесі, та 2) проектною діяльністю як визначального засобу мотиваційного включення учнів у пізнання і словесну творчість, здобуття ними суб'єктного досвіду. Способами розвивальної допомоги слугують інтерактивні методи і форми навчання.

Системотвірним компонентом організованого пізнання на суб'єкт-суб'єктних стосунках є комплексні вправи. Сконструйовані вони з позиції теорії мовленнєвої діяльності. Їм притаманна сукупність таких ознак:

- будуються на основі системи текстів, об'єднаних певною темою соціокультурною змістовою лінією, з чітко вираженими соціокультурними, дидактичними, розвивальними, виховними функціями (див. табл. 1), у яких вивчаються мовні знання є типовими, найбільш вагомими для вираженої думки, та органічно поєднуються з емоційно-образною (ігровою, художньою), дослідницькою діяльністю;

- своїм змістом спонукають дітей до словесної творчості й водночас націлюють на розв'язання лексичних, граматичних, правописних завдань;

- ґрунтуються на засадах методу узагальнених предметних структур й узагальнених способів діяльності;

- їх послідовність визначається сутністю опорних умінь, завдяки чому створюються оптимальні умови для опанування програмового матеріалу через порівняння, зіставлення, переконструювання, встановлення внутрішньопоняттєвих і міжпоняттєвих зв'язків та формування узагальнених умінь пізнавальної і мовленнєвої діяльності.

Організоване за означеними параметрами навчально-виховне середовище дає змогу плідно використовувати *когнітивні* (методи наук, методи навчальних предметів, метапредметність), *креативні* (інтуїтивні, алгоритмічні, евристичні), *оргдіяльнісні* (методи вчителя, методи учнів, методи управління

освітою) з метою формування змістоутворювальних мотивів, інструментарію пізнавальної і мовленнєвої діяльності особистості).

Таблиця 1

Текст, його соціокультурні, розвивальні, дидактичні і виховні функції

Текст, його соціокультурні, розвивальні, дидактичні і виховні функції		
Як спосіб прилучення дітей до духовної культури народу; розширення їхнього світогляду, формування особистісного бачення краси, добра, істини	Як засіб унаочнення мовних явищ з метою активізації пізнавальних процесів; як спосіб укрупнення навчальної інформації; активізації евристичної бесіди як провідного методу пізнання мовних знань	Як інструмент оволодіння узагальненими умінями сприймати, відтворювати, будувати й поліпшувати текст; як спосіб збагачення словника і граматичної структури учнівського мовлення; як засіб формування авторського задуму

Для реалізації означених цілей у процесі дослідного учіння пропонуються завдання на порівняння, перекоструювання здобутих знань, установлення внутрішньопоняттєвих зв'язків (як-от: дієслова, які означають завершену і незавершену дії; неозначена форма дієслова, часи дієслова), міжпоняттєвих (наприклад, змінені форми слова, спільнокореневі, близькі за значенням), міжпредметних зв'язків; послідовно використовується міжпредметна інтеграція з тим, аби досягти розуміння учнями будови предмета, осмислення ними своєрідності української мови. Завдяки цьому методичному підходу школярі опановують узагальнені способи пізнання і стають здатними включатися в навчально-виховний процес як активні його співтворці. Здобуті знання стають для них засобом і умовою розвитку сприймання, мислення, уяви, емоційно-вольової сфери, здібностей, оволодіння рефлексивною діяльністю, формування компетентностей – ключової (комунікативної) і предметної.

Принцип цілісності підручників «Українська мова» (2–4 класи) досягається розробленими складниками взаємопов'язаного навчання мови і мовлення – мотиваційною, змістовою, процесуальною. Методичну конкретизацію ці складники навчання знаходять у єдності соціокультурної, мовної, мовленнєвої, діяльнісної змістових ліній.

Соціокультурна змістова лінія є інтегральною, спирається на вже засвоєні учнями відомості, уміння, навички з інших предметів, тому обрана авторами орієнтиром для презентації у підручниках «Українська мова» (2–4 класи) сконструйованої системи уроків з мови і мовлення. Використано значний розвивальний потенціал організації навчально-виховного процесу на основі тематично близького соціокультурного дидактичного матеріалу.

Визначається така тематика соціокультурної змістової лінії, що якнайповніше відповідає духовним запитам учнів і дає можливість органічно

пов'язувати мовні та мовленнєві завдання на всіх етапах кожного уроку в системі інших, відведених на навчання певної теми, розділу програми.

Наскрізними темами, що пронизують увесь текстовий матеріал, є такі:

«Я у світі природи» («Любіть травинку і тваринку, і сонце завтрашнього дня...»), Ліна Костенко). Ця тема охоплює тексти та дитячі висловлювання про явища природи. Використовується такий текстовий матеріал як засіб розвитку мислення і мовлення, оскільки логіка природи є найдоступнішою для дитини – наочною й незаперечною (Ушинський К.). За допомогою дібраних текстів розширюємо світогляд школяра, формуємо в нього цілісну картину світу, прищеплюємо естетичне сприйняття природи.

«Я серед людей» («Раз добром нагріте серце...»), Тарас Шевченко). Це твори на морально-естетичні теми. Вони мають увести дітей у світ добра, правди, краси людських стосунків.

«Я у світі культури» (наріжні камені нашої духовності). Це тексти і висловлювання учнів з історії рідного краю, українознавства. Вони сприяють прилученню школярів до національних святинь, формуванню в них уявлень про побут, звичаї, традиції українського народу, визначні події та знакові статі в історії України.

Конкретизація основних тематичних груп соціокультурної змістової лінії подано в газеті «Початкова освіта» (див.: «Методичний порадник». Вип. 5 (53), № 20 (596), травень 2011, с. 10.)

Тексти означених тематичних груп мають проблемне спрямування. Спонукають дитину до глибоких роздумів про добро і зло, красиве і потворне, правду і кривду, які формують у неї емоційно-ціннісне ставлення до світу.

Дібраний текстовий матеріал певної теми соціокультурної змістової лінії водночас слугує ефективним засобом організації **проектної діяльності** (спостережень за природою, самим собою та іншими людьми; ігрової, художньої, дослідницької діяльності). Цим прийомом забезпечується єдність навчально-виховного середовища.

Мовна змістова лінія невіддільна від мовленнєвої. Пропонована організація пізнання на тематично близькому соціокультурному дидактичному матеріалі ефективна для надання різної міри допомоги під час опанування мовних знань.

Інноваційне спрямування мають види унаочнення:

1) *конкретного емоційно-образного змісту*: а) тексти, що ілюструються малюнком, кадрами діа- чи відеофільму, композицією з природного матеріалу; б) тексти, які супроводжуються музикою, художньою, хореографічною діяльністю;

2) *абстрактного (словесно-графічного та графічного) змісту*, які відповідають перехідним типам мислення дітей молодшого шкільного віку.

Доцільним поєднанням цих видів унаочнення досягається раціональне співвідношення емоційно-образного і логіко-поняттєвого компонентів навчання, завдяки чому підвищується результативність, розвивальна спрямованість, індивідуалізація пізнання.

Пропоноване абстрактне унаочнення будується за методом типових структур. Сутність цього методу полягає в тому, що основна частина структурної таблиці залишається незмінною, типовою, слугує виробленню певного способу розумових дій. Деякі самі елементи структурної таблиці видозмінюються з метою опанування інших навичок.

Такі вправи поєднують словесно-графічне і графічне унаочнення:

- таблиці А «Вчитись розрізняти!» – навчальні зі словесно-графічним унаочненням;
- таблиці Б «Вчитись розрізняти!» – тренувальні, контрольні, містять графічне унаочнення з певною мірою допомоги.

Використовуємо таке унаочнення в підручниках «Українська мова» для 2–4 класів системно. Спочатку учні 2 класу опановують уміння, як розрізняти: 1) змінені форми слова і спільнокореневі; 2) змінені форми слова, спільнокореневі, близькі за значенням. У подальшому навчанні другокласникам пропонуються таблиці з відповідною видозміною для формування навичок правопису ненаголошених **е, и**, сумнівних приголосних, для встановлення зв'язків слів у реченні. Учні 3-го класу за аналогічно побудованими таблицями оволодівають уміннями аналізувати слова за будовою та зв'язками слів у реченні; 4-го класу – уміннями аналізувати слова за зв'язками слів у реченні та за членами речення; визначати відмінки іменників, прикметників, час, особу, число дієслів.

Розглянуті групи вправ зі словесно-графічним і графічним унаочненням відповідають особливостям мислення учнів початкових класів. Під час оволодіння абстрактним матеріалом вони потребують постійної опори – слова-прикладу, яке конкретизує сутність абстрактного поняття.

Мовленнєва змістова лінія є основною в початковій ланці загальноосвітньої школи. Вона програмує оволодіння узагальненими способами зв'язного мовлення, необхідними для повноцінного спілкування.

Із опорою на сформовану сукупність узагальнених умінь зв'язного мовлення навчаємо дітей сприймати, відтворювати, будувати, редагувати тексти різних типів, стилів, жанрів, користуватися засобами рідної мови в різних видах мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, читання, говоріння, письмо) з огляду на мету та обставини спілкування.

Водночас на тематично близькому соціокультурному матеріалі навчаємо дітей сприймати, переказувати, будувати та редагувати розповіді, казки, оповідання, описи (науково-популярні, художні), загадки, найпростіші міркування (роздуми), лічилки, скоромовки, вірші. Таке взаємопов'язане навчання висловлювань різних типів, стилів, жанрів на тематично близькому матеріалі (за методом укрупнених дидактичних одиниць) дає можливість установити послідовність мовленнєвих завдань за ступенем творчості й самостійності. Причому береться до уваги предмет, джерело висловлювання, усна чи писемна форма, тип, стиль, вид мовленнєвої діяльності.

Тематична єдність текстового матеріалу є основним орієнтиром під час конструювання системи мовленнєвих вправ. Найважливіші з них такі групи комплексних вправ:

1) спостереження за виражальними можливостями слова, речення, інтонації, які поєднуються з колективним добром влучних мовних засобів, зі словесним змальовуванням за мотивами літературних і музичних творів;

2) доповнення, поширення, відновлення, переконструювання, переказ, редагування тексту;

3) побудова розповідей, казок, описів, роздумів за колективно дібраними робочими матеріалами (зачином, опорними словосполученнями до кожної з виділених мікротем висловлювання);

4) власне творчі, вільні висловлювання дітей за обраним заголовком, зачином.

Послідовність цих завдань визначається місцем уроку в системі інших, відведених на вивчення тієї чи іншої теми. На перших уроках, присвячених вивченню нового, доцільними є вправи 1–2 груп. Далі, коли діти навчаються розпізнавати виучувані мовні явища, застосовувати певні правила, пропонуються вправи 3–4 груп із вищим ступенем самостійності і творчості. Двічі на місяць проводяться інтегровані уроки мови і мовлення та уроки мислення в природі. Матеріал для таких уроків вміщено на сторінках підручників «Українська мова» (2–4 класи).

Діяльнісна змістова лінія. Опановуючи мовні знання способом розв'язання мовленнєвих завдань, учні одержують чіткі орієнтири для опанування розумових операцій, а далі – для виконання завдань на перенесення знань і способів діяльності в нові ситуації. Подані у підручниках 2–4 класів у вигляді чіткої системи орієнтири засвоєння навчальної інформації і мовленнєвих умінь проєктують розгорнутий процес самонавчання, саморозвитку, забезпечують можливість дитині займати позицію активного співтворця навчально-виховного процесу.

Під час дослідного учіння школярі оволодівають усією сукупністю оргдіяльнісних умінь, необхідних для формування особистісної структури пізнавальної діяльності: 1) визначають мету діяльності; 2) планують хід роботи; 3) знаходять засоби і раціональні способи розв'язання поставлених завдань; 4) прогнозують хід роботи; 5) дають самооцінку виконаного завдання, ви členовують прийоми словесної творчості (узагальнені способи сприймання, відтворення, побудови, редагування тексту) та способи опанування нових мовних знань, розвивають рефлексивну діяльність.

Отже, організація взаємозв'язаного навчання мови і мовлення на основі тематичного близького соціокультурного дидактичного матеріалу забезпечує:

1) єдність когнітивної, оргдіяльнісної, креативної діяльності учнів початкових класів; сприяє розвитку їхніх творчих здібностей; формує у них здатність розглядати явища системно, різнобічно, емоційно;

2) реалізує принципи перспективності, наступності навчання та цілісності підручників «Українська мова» для 2–4 класів.

Структурування навчального матеріалу в підручниках здійснено з урахуванням дидактичних і розвивальних функцій системних зв'язків між фонетичними, лексичними, граматичними поняттями.

Конструюючи систему комплексних вправ, автори вводять у навчально-виховний процес чотири групи опорних умінь з огляду на їх дидактичні й розвивальні функції. Перший тип умінь – *сприймати, відтворювати, будувати і редагувати текст*. Другий – *співвідносити вимову і написання слова*. Третій – *розрізняти лексичне значення слів конкретного й абстрактного змісту*. Четвертий – *установлювати зв'язки слів у реченні*.

Послідовним використанням опорних умінь створюються повноцінні умови для методичної конкретизації способу здобуття мовних і мовленнєвих умінь на основі узагальнених мислительних дій. Спочатку учні опановують певний загальний образ змісту, потім – його складові. У такий спосіб мовні і мовленнєві поняття формуються як елемент цілісної сукупності, тож засвоюються краще, ніж коли б вони розглядалися окремо. Аналізуючи явища і факти у взаємозв'язках, школярі мають можливість знаходити в них спільне й відмінне, взаємоперетворювати поняття, переносити знання та способи діяльності у змінені ситуації. Особлива роль належить реконструюванню.

З орієнтацією на опорні знання у підручниках розроблено методичне забезпечення успішного й послідовного використання методу укрупнення дидактичних одиниць, зокрема:

- визначено зміст і прийоми опрацювання блоків знань для первинного ознайомлення як на допоняттєвому, так і на поняттєвому рівнях;
- з'ясовано методи попередньої підготовки до сприйняття певного блоку знань з опорою та сформований загальний образ змісту (укрупненої одиниці інформації);
- подано типи комплексних вправ, спрямованих на закріплення попередньо сформованих блоків знань, поглиблення цих знань через установлення внутрішньопоняттєвих, міжпоняттєвих зв'язків, а також на розрізнення зовні схожих явищ, їх класифікацію, систематизацію, узагальнення (типу «Яке слово зайве?», «Як можна погрупувати слова?»).

Структурування навчального матеріалу методом укрупнення дидактичних одиниць – виходячи з ієрархії мовних знань та ролі опорних умінь у процесі пізнання – дає можливість визначити сукупність дидактичних цілей кожного уроку мови і мовлення в системі інших, передбачених на опрацювання тієї чи іншої теми, розділу програми.

Таку сукупність дидактичних цілей можна подати на схемі (див. рис. 1).

Розв'язання сукупності цілей кожного уроку дає змогу тримати в полі зору динаміку пізнавального процесу – вивчаючи нове, спиратися на вивчене, програмувати сприймання наступного матеріалу. Важливо, що на кожному уроці акцентується на формуванні правописних умінь і навичок, на узагальненні, систематизації вивченого, на формуванні узагальнених способів пізнавальної і мовленнєвої діяльності, оскільки саме ці аспекти уроку найслабше реалізуються в практиці навчання.

Сукупність дидактичних цілей уроку мови і мовлення обрано авторами орієнтиром для з'ясування структури навчально-виховного проце-

су. Завдяки означеному методичному підходу досягається: 1) єдність двох взаємозв'язаних процесів на кожному етапі навчання – оволодіння рідною мовою та розвиток умінь використовувати здобуті знання в різних сферах і видах мовленнєвої діяльності; 2) сукупність мовних і мовленнєвих завдань та організаційних форм навчання програмується в системі уроків, запланованих на вивчення певної теми, розділу.

Рис. 1. Дидактичні цілі уроку мови і мовлення

Таблиця 2

Структура навчально-виховного процесу

Етапи навчання. [abz]Співвідношення емоційно-образної і логіко-поняттєвої діяльності	Мовні завдання	Мовленнєві завдання як засіб унаочнення виучуваних мовних явищ	Доцільне поєднання колективної, парної, групової та самостійної діяльності
I. Початковий етап мотивації, цілевизначення, планування [abz](7-9 хв). Емоційно-образна діяльність і логіко-поняттєва виступають як рівноправні	Мотивація, актуалізація опорних знань і досвіду; постановка завдань; спостереження за істотними ознаками виучуваного, виділення та осмислення їх	а) конструктивні вправи (зіставлення, відновлення, поширення, переконструювання, редагування, переказування тексту);[abz]	1) з метою актуалізації опорних знань та мотивації використовується групова діяльність (групи формуються динамічні, різнорівневі за складом, а також за інтересами та здібностями дітей);[abz]2) з метою осмислення істотних ознак виучуваного матеріалу доцільні такі організаційні форми:[abz]а) парна діяльність з елементами ігрової;[abz]

		б) спостереження за засобами виразності в тексті (музиці, живопису), створення словесних, графічних, хореографічних малюнків, діалогів, описів, міркувань; добір заголовків; поділ тексту на частини;[abz]в) усний журнал, хвилинка ерудита, засідання клубу допитливих, огляд-конкурс малюнків, творів за власними спостереженнями; інтерв'ю з письменником, художником, композитором;[abz]г) літературно-драматичний монтаж, добір музики, картини до тексту, імпровізовані творчі роботи, драматизація	б) колективна діяльність із засобами програмового контролю ігровою діяльністю, в т.ч. – рухливою;[abz]в) групова діяльність із різнорівневим складом учнів; г) групова діяльність із певною мірою допомоги для учнів з низьким рівнем розвитку;[abz]д) групова діяльність для дітей з високим рівнем розвитку, здатних опановувати навчальний матеріал дослідницьким методом («Юні лінгвісти»)
II. Основний етап – закріплення, узагальнення, корекція та контроль знань. [abz]Переважає логіко-поняттєва діяльність, емоційно-образна супровідною	Мовні завдання плануються в системі уроків. На перших уроках вивчення теми акцентується на відпрацювання навичок, закріплення, корекція, контроль знань. На наступних уроках у центрі уваги – встановлення міжпоняттєвих зв'язків, удосконалення опорних умінь, підготовка до сприймання наступного матеріалу. Останній урок теми – інтегрований. Наголос робиться на ролі мовних засобів у вираженні думки	Завдання, спрямовані на розвиток умінь використовувати здобуті знання для вираження думки:[abz]а) на перших уроках вивчення теми – конструктивні завдання з певною мірою допомоги;[abz]б) на наступних уроках – складання розповідей, описів, міркувань за допоміжними матеріалами з певною мірою допомоги;[abz]в) на прикінцевому уроці розв'язуються мовленнєві завдання з високим рівнем творчості й самостійності	1) парна та групова різнорівнева діяльність з елементами ігрової діяльності вироблення навичок контролю, самоконтролю, закріплення ознак вивчаного, формування умінь користуватися правилом (алгоритмом, таблицею);[abz]2) групова різнорівнева діяльність для опанування умінь встановлювати міжпоняттєві зв'язки, групувати мовні явища, узагальнювати;[abz]3) система короткочасних самостійних робіт;[abz]4) групи

			«Юні лінгвісти» – діяльність, спрямована на поглиблення та розширення лінгвістичних знань (дослідницька діяльність – з’ясування походження, значення слів та фразеологізмів);[abz]5) парна (групова) діяльність за інтересами, здібностями з метою збирання матеріалу для твору та первинного обговорення задуму, висловлювання;[abz]6) парна (групова) різнорівнева словесна творчість;[abz]7) групова мовленнєва творчість за інтересами, за здібностями («Юні казкарі», «Юні поети»)
III. Рефлексивно-оцінювальний [abz] Переважає емоційно-образна діяльність [abz] (9-10 хв).	Пропонуються завдання на розвиток опорних умінь з елементами ігрової та іншої емоційно-образної діяльності. Ці завдання мають на меті викликати подив, зацікавити мовними явищами, зняти втому	Завдання мають відкрити дітям нові обрії словесної творчості і пізнання	Групи за інтересами і здібностями для редагування та обговорення створених висловлювань («Ми – казкарі», «Ми – редактори», «Ми – актори», «Ми – художники-ілюстратори»)

Конструюючи *етапи мотивації, цілевизначення, планування*, зацентруємо на доборі методів і форм, які б давали змогу: 1) активізувати суб’єктний досвід; 2) зіставляти його з культурно-історичними аналогами, аби включати учнів у цілевизначення, планування діяльності, створювати мотив пізнання і словесної творчості.

Дібраний дидактичний матеріал *для дослідного учіння* на основному етапі має на меті розвивати в учневі здатність здійснювати намічений план діяльності, тому включаємо до нього варіативні способи пізнання, спонукаємо зіставляти різні погляди, позиції, включатися у вирішення відкритих завдань, розв’язувати обрані завдання за допомогою слова, образу, схеми, таблиць, вибирати загальнологічні та специфічні прийоми пізнавальної і мовленнєвої діяльності.

На *рефлексивно-оцінювальному етапі* акцентуємо увагу на емоційному ставленні до пізнання і словесної творчості, на осмисленні способів, прийомів розв'язання поставлених завдань, оволодінні оцінними судженнями, збагаченні особистісного досвіду творчої діяльності.

Висновок. Отже, повноцінні умови для самопізнання, саморозвитку, самовираження, самоствердження особистості створюються спеціально організованою технологією особистісно зорієнтованої компетентнісної мовної освіти, що презентує розгорнуту картину пізнання мовних явищ у контексті мовленнєвої діяльності.

Література

1. Амонашвили, Ш. Личностно-гуманная основа педагогического процесса [Текст] / Ш. Амонашвили. – Минск, 1990.
2. Бацевич, Ф. С. Нариси лінгвістичної прагматики: Монографія [Текст] / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Бондаревська, Є. Гуманістична парадигма особистісно-зорієнтованого навчання [Текст] / Є. Бондаревська // Педагогіка. – № 4. – 1997.
4. Варзацька, Л. О. Українська мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах: навчально-методичний посібник [Текст] / Л. О. Варзацька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 360 с.
5. Варзацька, Л. О. Інтерактивні технології в системі особистісно зорієнтованої освіти [Текст] / Л. О. Варзацька, Л. М. Кратасюк // Бібліотека «Дивослово». – 2006. – № 4.
6. Гриценко, Л. Основні ідеї інтерактивного особистісно-зорієнтованого навчання [Текст] / Л. Гриценко // Завуч. – 2003. – № 15.
7. Костюк, Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості [Текст] / Г. Костюк ; [за ред. Л. Н. Проколієнко]. – К., 1989. – 460 с.
8. Краєвський, В. Дидактика и методика: учебное пособие [Текст] / В. Краєвський, А. Хуторської. – Изд. центр «Академия», 2007. – 352 с.
9. Равен, Джон. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация [Текст] / Джон Равен / [пер. с англ.]. – М. : «Когито-центр», 2002. – 396 с.
10. Савченко, О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти [Текст] / О. Я. Савченко // Рідна школа. – 2011. – № 8, 9.
11. Сухомлинський, В. Серце віддаю дітям [Текст] / В. Сухомлинський. – Вибрані твори: У 5 т. – К., 1997. – Т. 3.
12. Токмань, Г. Методи викладання літератури в їхній особистісній спрямованості на учня [Текст] / Г. Токмань // Дивослово. – 2004. – № 2.
13. Ушинський, К. Питання навчання і виховання в початковій школі [Текст] / К. Ушинський. – Вибр. твори: У 2 т. – К., 1972.
14. Фасоля, А. Особистісно-зорієнтований урок літератури – мета, зміст, технологія уроку [Текст] / А. Фасоля // Дивослово. – 2004. – № 8.

15. Холодная, М. Формирование персонального познавательного стиля ученика // Башмаков М. О. Теория и практика продуктивного обучения. – М., 2000.
16. Хуторской, А. Современная дидактика [Текст] / А. Хуторской. – СПб.: Санкт-Петербург, 2001.

References

1. Amonashvili, Sh. Lichnostno-gumannaya osnova pedagogicheskogo protsessa [Текст] / Sh. Amonashvili. – Minsk, 1990.
2. Batsevych, F. S. Narysy linhvistychnoyi prahmatyky: Monohrafiya [Текст] / F. S. Batsevych. – L'viv : PAIS, 2010. – 336 s.
3. Bondarevs'ka, Ye. Humanistychna paradyhma osobystisno-zoriyetovanoho navchannya [Текст] / Ye. Bondarevs'ka // Pedahohika. – № 4. – 1997.
4. Varzats'ka, L. O. Ukrayins'ka mova y movlennya. Rozvyval'ne navchannya v pochatkovykh klasakh: navchal'no-metodychnyy posibnyk [Текст] / L. O. Varzats'ka. – Ternopil' : Navchal'na knyha – Bohdan, 2012. – 360 s.
5. Varzats'ka, L. O. Interaktyvni tekhnolohiyi v systemi osobystisno zoriyotovanoyi osvity [Текст] / L. O. Varzats'ka, L. M. Kratasyuk // Biblioteka «Dyvoslovo». – 2006. – № 4.
6. Hrytsenko, L. Osnovni ideyi interaktyvnoho osobystisno-zoriyotovanoho navchannya [Текст] / L. Hrytsenko // Zavuch. – 2003. – № 15.
7. Kostyuk, H. Navchal'no-vykhovnyy protses i psykhichnyy rozvytok osobystosti [Текст] / H. Kostyuk ; [za red. L. N. Prokoliyenko]. – K., 1989. – 460 s.
8. Krayevskiy, V. Didaktika i metodika: uchebnoye posobiye [Текст] / V. Kraevskiy, A. Khutorskoy. – Izd. tsentr «Akademiya», 2007. – 352 s.
9. Raven, Dzhon. Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyyavleniye, razvitiye i realizatsiya [Текст] / Dzhon Raven / [per. s angl.]. – M. : «Kogito-tsentr», 2002. – 396 s.
10. Savchenko, O. Ya. Klyuchovi kompetentnosti – innovatsiynyy rezul'tat shkil'noyi osvity [Текст] / O. Ya. Savchenko // Ridna shkola. – 2011. – № 8, 9.
11. Sukhomlyns'kyy, V. Sertse viddayu dityam [Текст] / V. Sukhomlyns'kyy. – Vybrani tvory: U 5 t. – K., 1997. – T. 3.
12. Tokman', H. Metody vykladannya literatury v yikhniy osobystisniy spryamovanosti na uchnya [Текст] / H. Tokman' // Dyvoslovo. – 2004. – № 2.
13. Ushyns'kyy, K. Pytannya navchannya i vykhovannya v pochatkoviy shkoli [Текст] / K. Ushyns'kyy. – Vybr. tvory: U 2 t. – K., 1972.
14. Fasolya, A. Osobystisno-zoriyotovanyy urok literatury – meta, zmist, tekhnolohiya uroku [Текст] / A. Fasolya // Dyvoslovo. – 2004. – № 8.
15. Kholodnaya, M. Formirovaniye personalnogo poznavatel'nogo stilya uchenika // Bashmakov M. O. Teoriya i praktika produktivnogo obucheniya. – M., 2000.
16. Khutorskoy, A. Sovremennaya didaktika [Текст] / A. Khutorskoy. – SPb.: Sankt-Peterburg, 2001.

**УЧЕБНИК КАК СРЕДСТВО ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ
КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ОБУЧЕНИЯ УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ
(НАЧАЛЬНЫЕ КЛАССЫ)**

В статье определены мотивационные, содержательные, операционные составляющие компетентностного обучения родному языку, охарактеризованы способы структурирования учебного материала в учебниках, которые основываются на последовательном использовании дидактических и развивающих функций системных связей между фонетическими, лексическими, грамматическими понятиями, благодаря чему достигается единство языкового и речевого развития учеников, создаются оптимальные условия для самопознания, саморазвития, для формирования идеалов добра, красоты, истины, любви к родной земле, ее культуре, утверждению активной жизненной позиции.

***Ключевые слова:** системные языковые связи, опорные умения, метод проектов, комплексные упражнения, методы и формы интерактивного обучения, готовность к общественно полезному труду, эмоционально-образная и логико-понятийная деятельность, организационно-деятельностные умения, смыслообразующие мотивы.*

**A TEXTBOOK AS A MEANS OF ACHIEVEMENT THE GOALS OF
THE COMPETENCE-BASED TEACHING OF THE UKRAINIAN
LANGUAGE (PRIMARY SCHOOL)**

In the article, the motivational, the content, and the operational components of the competence-based teaching the native language were determined; the ways of structuring the academic material in the textbooks which are based on the sequential usage of the didactic and the developmental functions of the system links between the phonetic, lexical, and grammatical terms were characterized; they help to achieve the integrity of the lingual and the speech development of the pupils and to guarantee the optimal conditions for the self-actualization, the self-development, the formation for the ideals of kindness, beauty, patriotism, the guarantee of the active living position.

***Keywords:** system lingual links, basic skills, project method, complex exercises, methods and forms of the interactive teaching, readiness for the socially useful work, emotionally-visual and logically-term activity, organizational activity skills, sense-making motives.*